

SINIŠA BILIĆ-DUJMUŠIĆ
Hrvatsko katoličko sveučilište
sinisa.bilic-dujmusic@unicath.hr

UDC: 355.48(398)''-0078/-0076''
32:929Косконии, Г.

FEDA MILIVOJEVIĆ
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
feda.milivojevic@uniri.hr

KAMPANJA GAJA KOSKONIJA U DALMACIJI*

Sažetak. – Godine 78. pr. Kr. Gaj Koskonije poslan je u Ilirik s prokonzularnim ovlastima kako bi riješio žarišta problema koji su uzrokovali destabilizaciju rimskog autoriteta nad istočnom obalom Jadrana. Ispostavit će se, Koskonije je na kampanji proveo dvije godine, suočivši se s tvrdokornim Delmatima i pobunom u redovima svojeg zapovjednog kadra. U konačnici je Koskonije „osvojio napredan grad Salonu” i okončao kampanju s dalekosežnim posljedicama za okolnosti na istočnom Jadranu. No, činjenica je da o tijeku Koskonijeve kampanji ne znamo mnogo, te da siromaštvo postojećih informacija iz puno kasnijih izvora otežava donošenje podrobnijih zaključaka. Ipak, ponešto se može reći i pretpostaviti. Stoga, autori ovdje donose nove poglede na povijesne okolnosti kampanje, probleme s našim izvorima, moguće smjerove kampanje i posljedice za lokalne zajednice.

Ključne riječi. – Gaj Koskonije, Ilirik, Orozije, Eutropije, Salona, Delmati, Dalmacija.

Kroz povijest rimskih vojnih intervencija protiv Delmata bilo je nekoliko značajnih ratova, ali nijedan toliko enigmatičan i kompliciran za objasniti poput kampanje Gaja Koskonija (78.–76. pr. Kr.). Ta zadnja rimska vojna intervencija na istočnom Jadranu je vrlo vjerojatno imala dugotrajne posljedice za Ilirik.¹ U doba Cezarove uprave Ilirikom (58.–50. g. pr. Kr.) saznajemo da su Delmati morali plaćati tribut; postojale su neke, rimskom rukom definirane unutar-provincijske granice između zajednica, a mir na istočnoj obali Jadrana je trajao preko dvadeset godina. No suvremena historiografija ovdje ima veliki problem – o toj kampanji nemamo puno sačuvanih podataka iz izvora.

* Ovaj članak predstavlja prošireni, dorađeni i ažurirani manji dio doktorske disertacije jednog od autora (Bilić-Dujmušić 2004, 233–242). Doktorska disertacija je citirana na relevantnim mjestima.

¹ O posljedicama Koskonijeve kampanje biti će više govora u zaključnim razmatranjima ovog rada.

Glavnina informacija do nas dolazi iz puno kasnijeg vremena, iz pera Orozija i Eutropija, kasnoantičkih *skraćivača* povijesti Rima koji su svoje vijesti o događajima kasne Republike vukli od nama nepoznatih autora. Njihovo viđenje rata u Iliriku nije sačuvano, čak ni u fragmentarnoj formi, zbog čega danas postoji ponešto uvriježeno mišljenje da o Koskonijevoj ratovanju protiv Delmata ne možemo bogzna što reći. Ali isto tako, činjenica je da o Koskonijevoj kampanji do sada nikada ništa nije ni napisano. To jest, o Koskonijevoj kampanji do sada nije napisana nijedna studija koja bi zasebno obradila ovu temu. Ona se, naravno, spominje u preglednim radovima koji obrađuju odnosni period,² ali najvažnije – bez detaljnije analize specifičnih segmenata koji bi ovdje imali učinka na razinu našeg znanja. Takva analiza je itekako nužna, jer iz nje već na prvi pogled postaje jasno da siromaštvo informacija o Koskonijevoj kampanji nije jedini problem, te da je možda još i veći činjenica kako se kampanja odvijala neposredno nakon Suline abdikacije, u specifičnim ustavnim i političkim okolnostima koje su Rimu nametnute relativno kratkotrajnim sulijanskim zakonodavstvom koje, upravo zbog njegove kratkotrajnosti, historiografi često znaju izgubiti iz vida. Stoga, o Koskonijevoj kampanji se možda ne može puno toga zaključiti, ali se o njoj ipak može ponešto reći i pretpostaviti. Ovaj tekst će, tako, pokušati “iscijediti” što se da iz onih nekoliko preživjelih rečenica o Koskonijevoj aktivnosti u Iliriku između godina 78. i 76. pr. Kr.

Povijesne okolnosti

Prekretnica u razumijevanju ovih događaja je godina 79. pr. Kr., kada je neograničeni diktator i gospodar sudbine Rima, Lucije Kornelije Sula, odlučio abdicirati s dužnosti i povući se na svoje imanje u Kampaniji da bi liječio uznapredovali reumatizam.³ Možda zato što je stvarno mislio da je završio posao na preuređenju Rima, a možda zato što su ga konačno sustigli grijesi mladosti i, kako to biva, narušili mu zdravlje. U svakom slučaju, Sula Sretni silazi s političke pozornice i svoju apsolutnu vlast nad Rimom prepušta Senatu. To više nije stari republikanski Senat prepun političkih oportunisti, kojemu svoju volju mogu nametnuti demagoški pučki tribuni i zakoni naroda kupljenog niskim cijenama žita. To je bio Senat kojeg je Sula *naoružao* da postane jedina istinska vlast nove, preuređene Republike.⁴ Takvo Sulino uređenje neće dugo potrajati. Srušit će ga novi val senatskih oportunisti, međutim, u nama zanimljivo vrijeme ono još uvijek nedirnuto dominira Rimom. Nakon što je konačno preuzeo uzde države u svoje

² Npr. Šašel Kos 2005, 311–313; Matijašić 2009, 121–122; Džino 2010, 67–69 i u ovim radovima navedena starija literatura.

³ Bilić-Dujmušić 2004, 237.

⁴ Ibid.

ruke, Senat je na unutrašnjem planu našao prilično sređenu situaciju (nemalo uzrokovanu brojnim likvidacijama u Sulinim proskripcijama), pa se konačno mogao posvetiti stvarima koje su oduvijek bile njegovom najvažnijom domenom – vanjskim poslovima. No na tom vanjsko-političkom planu stvari nisu izgledale jako blistavo. Rimljani su predugo bili zabavljeni sami sobom. Još 90. godine pr. Kr. izbio je Saveznički rat, ustanak Italika koji je zahvatio cijeli poluotok i uništio brojne rimske vojske. Situacija sa saveznicima još nije bila potpuno sređena kada je na površinu isplivao antagonizam između Marija i Sule. Koliko je to bila netrpeljivost između dvije osobe, toliko je bila i netrpeljivost između dva suprotstavljena politička tabora. Iz toga se izrodio građanski rat tijekom kojega su Grad tri puta napali i osvojili sami Rimljani, gdje je ubojstvo na tisuće političkih protivnika postalo svakodnevicom.⁵

Ovdje još valja obratiti pozornost na jednu izoliranu i donekle marginalnu epizodu u povijesti Rima, u kojoj nam svi detalji nisu do kraja jasni, ali koja je imala posljedica na Ilirik. Riječ je o pobuni konzula Marka Emilija Lepida 78. g. pr. Kr. Taj Lepid, otac kasnijeg “trijumvira”, povijest će utvrditi da je bio osoba čije su ambicije daleko nadmašivale njegove sposobnosti i koja je dozvolila da ga vode neki ne baš časni motivi.⁶ Bio je otvoreni protivnik Suline diktature, a kako je začudo preživio proskripcije, kandidirao se za konzulat u godini diktatorove abdikacije, te uspio biti izabran konzulom za godinu 78. pr. Kr., zajedno s tvrdim oligarhom Kvintom Lutacijem Katulom.⁷ Lepidovo inzistiranje na ukidanju nekih Sulinih uredbi ubrzo je dovelo do sukoba između konzula. Prekretnica je bila izbijanje ustanka u gradu Festuli, gdje su se stanovnici pobunili protiv oduzimanja zemlje i čak ubili neke Suline veterane. Neredi su se raširili, oba konzula su upućena s vojskom da spriječe širenje nasilja i Lepid je tako dobio zapovjedništvo nad vojnim snagama. No kada je došlo vrijeme da se vrati u Rim (radi obavljanja konzularnih izbora), to je odbio i utvrdio se u sjevernoj Italiji, odakle je Senatu poslao ultimatum s cijelom serijom zahtjeva za ukidanje Sulinih zakona, uključujući i svoj ponovni izbor na konzulat.⁸ Nakon toga, Senat je reagirao sa svime s čime je mogao: donesen je *senatus consultum de re publica defendenda*, mobilizirane su dodatne snage, a konzulu Katulu je kao legat pridodan mladi Gnej Pompej (što nije bilo posve u skladu s važećim Sulinim zakonima). Na

⁵ Bilić-Dujmušić 2004, 237–238. Detaljnije u Seager 1992; Keaveney 2018.

⁶ Detaljnije u Seager 1992.

⁷ Bilić-Dujmušić 2004, 235.

⁸ Lepid je imao podršku vrlo širokih slojeva koje je Sulina diktatura oštetila. Glavni pomoćnik bio mu je Marko Junije Brut, otac kasnijeg tiranoubojice, kojega je Pompej opsjeo u Mutini i nakon predaje dao ubiti (Plut. *Pomp.* 16; *Brut.* 4). Gaj Julije Cezar je također podržavao Lepida, ali ga je napustio (Suet. *Div. Iul.* 3). Bilić-Dujmušić 2004, 236. Vidi Burton 2014.

kraju je Katul potukao Lepidovu vojsku i ovaj se povukao u Etruriju, te zatim na Sardiniju. Tu je i umro. Naši izvori neodlučni su oko toga je li razlog Lepidove smrti nasilje, zaraza ili nešto drugo, međutim, ono što je od njegove vojske bilo vrijedno spašavanja preuzeo je Marko Perperna da bi s njima pojačao snage Kvinta Sertorija u Hispaniji.⁹

Izvori

Zanimljivo je da Koskonijevu kampanju uopće ne spominju naši uobičajeni izvori za situaciju u Iliriku ovog vremena, poput Apijana i Diona Kasija. Temeljni podaci o kampanji sačuvani su samo kod Eutropija i Orozija, dvojice *skraćivača* rimske povijesti. Sukladno tome, informacije koje nam donose svedene su na goli kostur: vrlo kratki pregled onih stvari koje su se autorima činile najbitnijima, bez ikakvog ulaženja u detalje. Štoviše, njihovi podaci i kontekst toliko su slični da je očividno kako su obojica koristili isti izvor podataka (vjerojatno danas izgubljeni Livijev opis). Tako je Eutropije u 4. st., na nagovor cara Valensa, sastavio jedan kratki pregled povijesti Rima od osnutka do smrti cara Jovijana (364. g.). Njegov *Breviarium ab Urbe condita* bio je kratki pregled pisan vrlo jednostavnim jezikom, pa je postao školskim udžbenikom i kao takav se koristio (i umnožavao) dugo u srednji vijek. Ukratko, Eutropije svoju šestu knjigu započinje pričom da su u godini konzulata Marka Emilija Lepida i Kvinta (Lutacija) Katula, izbila četiri nova rata: jedan u Hispaniji, drugi u Kilikiji i Pamfiliji, treći u Makedoniji, a četvrti u Dalmaciji.¹⁰ Nakon toga ukratko redom objašnjava sve ratove, a kada je došao do onoga u Dalmaciji kaže da je u Ilirik poslan prokonzul Gaj Koskonije, koji je većim dijelom pokorio Dalmaciju, zauzeo Salonu i, završivši rat, vratio se u Rim nakon dvije godine.¹¹

Orozije, kršćanski povjesničar iz 4./5. st., također je svoje historografsko djelo napisao na poticaj nadređenog, ovog puta ne cara, nego sv. Augustina, svog učitelja. Njegova *Historia adversus paganos* pregled je povijesti od nastanka svijeta do 417. godine. Ovdje, kako smo rekli, donosi sličnu priču onoj Eutropijevoj – prilično dugačko poglavlje počinje sličnom pričom o četiri istovremena rata: u godini 673. A.U.C. bilježe se na sve strane ratni sudari, od kojih jedan bio u Hispaniji, drugi u Pamfiliji, treći u Makedoniji, a četvrti u Dalmaciji; pa iako je rimska država bila oslabljena i izmorena iznutra, morala se

⁹ Bilić-Dujmušić 2004, 236. Detaljnije o pobuni u Last, Gardner 1932, 314–317; Burton 2014.

¹⁰ Eutrop. *Brev.* 6.1.

¹¹ Eutrop. *Brev.* 6.4: *Ad Illyricum missus est C. Cosconius pro consule. Multam partem Dalmatiae subegit, Salonas cepit et conposito bello Romam post biennium rediit.*)

boriti protiv najsnažnijih naroda na zapadu i sjeveru.¹² Nakon uvodne razrade opće situacije, Orozije detaljnije opisuje ove ratove redom kojim su navedeni, posvećujući svakom četiri do pet rečenica – osim ratu u Dalmaciji, koji je samo kratko opisan posljednjom rečenicom u poglavlju: „prokonzul Koskonije dobio je Ilirik, nakon dvije godine slomio i pokorio Dalmaciju, te nadvladao i osvojio Salonu, vrlo napredan grad”.¹³

Eutropijeva datacija po konzulima odgovara godini 78. pr. Kr., kao i ona Orozijeva, s tim da Orozije ne koristi Varonovu tradiciju datuma osnutka Grada (koji A.U.C. eru računa od 754./753. g. pr. Kr.), već onu Dionizijevu koja osnivanje Rima stavlja u 751./750. g. pr. Kr.¹⁴ Kako se spominje da je Koskonije na bojištu proveo dvije godine, valja naglasiti da je donesena ona godina u kojoj je rat započeo, a ne ona tijekom koje se Koskonije vratio u Rim. Upravo to potvrđuju i drugi izvori (vidi niže).

Postoji još jedna vijest koju se neupitno mora vezati uz Koskonijevu kampanju, ali ona traži puno više objašnjavanja povijesnog konteksta da bi je se uopće razumjelo, nego što pridonosi razumijevanju događaja u Iliriku. Najveća korist od nje je što nam daje vrlo pouzdan kronološki oslonac. U obrani Aula Kluencija Ciceron nastoji dokazati podmićivanje sudaca u procesu u kojemu je Kluencije osuđen. Pri tome mu je svjedok izvjesni Marko Atilije Bulbo, čiju reputaciju nastoji opravdati pred sudom.¹⁵ Naime, taj Bulbo je bio ranije osuđen za izdaju. Ali, kaže Ciceron, to je samo zato što je iz pisama prokonzula Gaja Koskonija i kroz izjave mnoštva svjedoka dokazano da je on šurovao s legijom u Iliriku, pa ga je to stavilo u nezavidan položaj i dovelo pod odredbe zakona o izdaji. Još navodi kako se na suđenju pokazalo da je on bezvrijedan, nečastan, prost čovjek, zagađen mnoštvom zločina najgore vrste – zbog čega je tim lakše osuđen krivim.

¹² Oros. 5.23.1: *Anno ab urbe condita DCLXXIII, sonantibus undique bellorum fragoribus, quorum unum in Hispania erat, aliud in Pamphylia, in Macedonia tertium, quartum in Delmatia, exsanguis adhuc atque exhausta intestina pernicie tamquam febris Romanam respublicam propulsare armis occidentis septentrionisque fortissimas gentes cogeatur*

¹³ Oros. 5.23.23: *Cosconius proconsule sortitus Illyricum, protrita subactaque Delmatia Salonas, urbem florentissimam, post biennium tandem expugnauit et cepit*

¹⁴ Diodor je datum osnivanja Rima odredio prema Eratostenovim tablicama, tj. u drugu godinu sedme Olimpijade (Ol. 7. 2 = 751./750. g. pr. Kr.). Taj datum koriste i Diodor (7. fr. 5), te Ciceron (*Rep.* 2.18.). Varonov datum je bio šire upotrebljavan, budući da je bio prihvaćen u službenim krugovima (*Vell. Pat.* 1.8.). Problem s Varonovim sustavom je taj da nije odgovarao s konzulskim fastima. Zbog toga je Livije ubacio „pet godina aharhije“, tj. godine u kojima navodno nisu bili birani vrhovni magistrati. Kasniji historiografi, zbog tih problema, ne prihvaćaju univerzalno Varonov sustav. Bilić-Dujmušić 2004, 234.

¹⁵ Cic. *Clu.* 35.97.

Sve u svemu, ne zvuči baš kao neka vrsna obrana karaktera svjedoka, ali to nam u ovom slučaju nije bitno.¹⁶

Spomen izvješća Gaja Koskonija kao prokonzula i djelovanja rimske legije u Iliriku, Bulbovo ogrješenje o *maiestas populi Romani* nesumnjivo se smješta u kontekst upravo ove kampanje. Ciceron kaže *legionem esse ab eo sollicitatam* (legiju je „uznemirio” ili čak „pobunio”),¹⁷ iz čega je je vidljivo da je za vrijeme kampanje bilo problema s (barem) jednom od legija koje su u njoj sudjelovale, vjerojatno u onoj u kojoj je služio isti Bulbo. Kako su na sudu kao dokaz iznesena Koskonijeva pisma, jasno je da je ovo narušavanje stege vojskovođa morao spomenuti i u službenom izvještaju, što čini vjerojatnim da nevolje sa spomenutom legijom nisu bile baš male i zanemarive.¹⁸

Ove nevolje s vojskom u Iliriku možemo staviti u širi politički kontekst i dovesti u vezu s Lepidovom pobunom (vidi gore). Prva ozbiljna prijetnja novouređenoj Republici, te prva veća kušnja Senatu, koji je tek prije nepune godine dana preuzeo potpunu vlast nad državom, ostavila je traga i u Iliriku. Prilično je očividno što se zbivalo. Lepidove trupe, koncentrirane u sjevernoj Italiji, nastojale su na svoju stranu privući iliričku vojsku, bilo zbog potrebe za pojačanjima, bilo zbog potencijalne opasnosti koja im je ona predstavljala. Pri tome je Bulbo, Ciceronov ključni svjedok, djelovao kao Lepidov agent. No, prokonzul Koskonije je izgleda dobro znao gdje se nalazi njegova vjernost ili pak vitalni interes. O Gaju Koskoniju premalo znamo da bismo mogli tvrditi je li on bio zagriženi oligarh i Sulin kadar (iako samo imenovanje na ovu visoku dužnost to čini vjerojatnim). Ali, ako je to istina, prelazak iliričkih trupa na Lepidovu stranu teško je moglo proći bez planiranja ubojstva glavnog zapovjednika. Tako je prokonzul, postupajući u skladu sa svojim političkim stavom ili spašavajući samog sebe – ili oboje, poduzeo mjere protiv lepidovske agitacije među svojim trupama. To je rezultiralo uhićenjem Bulba (možda i još nekih) i njegovim žurnim slanjem u Rim zajedno s Koskonijevim optužujućim pismom.¹⁹

Nismo u stanju reći do koje je mjere pobunjena Koskonijeva vojska, ali to vjerojatno nije ostavilo većeg traga na njenu sposobnost za vršenje ratnih operacija. Lepidova pobuna počela je nakon što su već istekli rokovi za izbor konzula za sljedeću godinu, tj. najranije kraj kolovoza ili početak rujna.²⁰ To bi značilo da je rovarenje među vojskom u Iliriku moglo započeti tek pred sam kraj ratne sezone, kada

¹⁶ Bilić-Dujmušić 2004, 234–235.

¹⁷ Izraz nije previše precizan jer pokriva široko značenje. Moguće da ga zato Ciceron namjerno koristi, jer bi preciznije definiranje Bulbova grijeha porotnici mogli ozbiljnije shvatiti.

¹⁸ Bilić-Dujmušić 2004, 235.

¹⁹ Bilić-Dujmušić 2004, 236.

²⁰ Detaljnije o izborima za konzule u Pina Polo 2011, 13–20.

se trupe već uobičajeno povlače prema zimovnicima ili što je izglednije, dok su koncentrirane u samim zimovnicima. Tako je Koskonije imao na raspolaganju čak tri ili četiri mjeseca da popravi stanje duha među legionarima prije nego ih ponovno povede na bojno polje.²¹

Cijela ova priča zanimljiva je, dakle, ne zbog same pobune, nego zato što nam daje vrlo jasan *terminus* Koskonijevih operacija. Lepidova pobuna događa se u drugoj polovini godine 78. pr. Kr., a u to doba je Koskonijeva vojska već neko vrijeme u Iliriku.²²

No, najveći problem za interpretiranje Koskonijeve kampanje predstavlja pitanje je li se na nju odnosi jedna Salustijeva rečenica – ili ne. Ova jedna jedina rečenica problematična je zato što je izolirana i potpuno lišena svakog konteksta. Naime, povjesničar Gaj Salustije Krisp je, između ostaloga, napisao i vrlo opsežno djelo o njemu suvremenoj povijesti (*Historiae*), koje je pokrivalo razdoblje između 78. i 67. g. pr. Kr. i nastavljalo se na povjesničara Sizenu.²³ Od njegovog djela je ostalo sačuvano samo četiri govora, dva pisma i jedan niz fragmenata koji najčešće obuhvaćaju po jednu rečenicu ili samo dijelove rečenice. Među tim komadićima nalazi se i taj mali podatak koji može imati velike reperkusije na rekonstruiranje kampanje Gaja Koskonija. Rečenica glasi: *Primam modo Iapydiam ingressus*.²⁴ Iz ove kratke izjave, lišene svakog konteksta, vrlo je teško zaključivati na koga ili na što se odnosi – osim što izgleda prihvatljivim objašnjenje da je ova rečenica ispala iz opisa nekakvog vojnog pohoda, koji bi uključivao nasrtaj na Japode.

Kojeg vojnog pohoda? Neki autori smatraju da Salustijev podatak treba vezati uz pohod koji je vodio, inače nepoznati, prokonzul Publije Licinije.²⁵ O njemu se zna samo zahvaljujući bilješci kod Frontina,²⁶ gdje se među ratnim varkama navodi da su Japodi prokonzulu dali seljake(?)²⁷ pod krinkom predaje: ovi su primljeni i stavljeni u posljednji bojni red, te su napali Rimljane s leđa. Valja ipak primijetiti da je sam Frontinov podatak donekle čudan i uopće se ne mora odnositi na kampanju protiv Japoda. Izgleda nam vjerojatnije da je ovdje riječ o izdaji japodskih savezničkih odreda koji su bili uključeni u neku kampanju mističnog prokonzula Licinija, a ta nije nužno morala biti

²¹ Bilić-Dujmušić 2004, 236–237.

²² U literaturi postoji mišljenje da je vrijeme ove kampanje nesigurno, tj. da se najvjerojatnije dogodila između 78. i 76. g. pr. Kr. (Šašel Kos 2005, 312), te da je morala biti završena prije 74. g. pr. Kr., budući da je tada održan sudski proces u kojemu je Bulbo bio član porote (Broughton 1952, 87–88 i bilj. 4.).

²³ Detaljnije o djelu u: Syme 2002, 178–214.

²⁴ Serv. *Georg.* 3.475. = Sall. *Hist. fr.* 2. 40.

²⁵ Zippel 1877, 179. Wilkes 1969, 35.

²⁶ Front. *Strat.* 2.5.28.

²⁷ *Codex Harleianus* i *codex Parisinus* donose *pagos*; emend. Stewechius *pag[an]os* = seljaci, neuki; emend. Scriuerius *paucos* = malo vojske.

na japodskom teritoriju ili protiv Japoda. Izrijeком se navodi da ovi Japodi nisu bili taoci, nego vojnici uključeni u bojni poredak (*postrema acie conlocati*), što bi radije govorilo o ispunjavanju vojne obaveze koju su neki od Japoda imali prema Rimu. Vremensko određenje ove epizode po samom opisu je nemoguće. S jedne strane, iz samog spominjanja formacije *triplex acies* teško je išta pouzdano zaključiti o vremenu u kojemu se ova kampanja vodila, jer se taj tehnički termin koristi i nakon Marijeve vojne reforme. Ipak, biti će vjerojatnije da kampanju valja vezati uz korištenje manipularne legije, u kojoj je postojao običaj da vojskovođa pojedine redove (*acies*) ojačava velitima i drugim lakim pješacima (sukladno konkretnoj zadaći koju im namjenjuje), dok je teže pretpostaviti uvjete bitke u kojoj bi rimski vojskovođa lakim trupama ojačavao stražnje redove kohortalnih legija i time Japode doveo za leđa rimskim građanima.

S druge strane, pak, Licinije je bio prokonzul, što bi značilo da je prije uvođenja Sulinih reformi obavezno morao prethodno biti izabran na konzulat. Do Frontinove smrti (103. ili 104. g. pr. Kr.),²⁸ ime Publije Licinije javlja šest puta na popisu konzula ili vojnih tribuna s konzularnim ovlastima, u godinama: 400., 396., 205., 171., 131. i 97. pr. Kr. Prema tome, niti jedna od ovih osoba ne može ući u vremenski okvir obuhvaćen Salustijevim *Historiae*. Također, u tom periodu nije nam poznata niti jedna osoba s imenom Publije Licinije, a koja bi uopće obnašala magistraturu, kamoli dogurala do prokonzulata. Uostalom, s obzirom na obilje izvorne i epigrafičke građe, koju imamo iz ovog vremena, bilo bi dosta čudno da nam je uspio promaknuti cijeli jedan prokonzul.²⁹ Daleko je vjerojatnije da je Frontin opisao neku raniju situaciju u kojoj su Japodi bili obvezani poslati vojni odred pod rimsko zapovjedništvo – kakvih je situacija među ovdašnjim rimskim saveznicima moralo biti na desetine, pa i stotine, ali rijetko da se ikada spominju u antičkim izvorima.

Dodatan problem oko Salustijevog navoda, ako ne i najveći, je iakoća s kojom je suvremena historiografija prihvatila ideju da se ovdje radi o podatku koji dolazi iz Salustijevih *Historiae*, te da ga trebamo smjestiti uz događaj koji se odvio na istočnoj obali Jadrana. Prije svega, Salustijev navod je do nas došao preko Vergilijevog sholijasta Servija, koji je napomenom o Salustijevom spominjanju Japodije želio dodatno razjasniti da se radi o prostoru koji se ne smije zabuniti za Japigiju u Apuliji. Ovo samo po sebi daje razloga povjerovati tumačenju da je Salustije spomenuo napad određenog zapovjednika na istočnoj obali Jadrana. Međutim, problem je u tome što mi nismo uopće sigurni da se radi o podatku iz *Historiae*, niti da ga treba vezati uz istočnu obalu Jadrana. Činjenica je da se on redovito ubraja u fragmente

²⁸ Plin. *Ep.* 4.8.3 i 10.13.

²⁹ Broughton 1952, 85–151. Bilić-Dujmušić 2004, 234. Milivojević 2021, 93.

Salustijevih *Historiae*, ali što točno Servije kaže? U komentaru na *Georgike*, piše: *Et Iapydis A. T. id est Venetiam: nam Iapydia pars est Venetiae, dicta ab Iapydio oppido: Sallustius primam modo Iapydiam ingressus. Huius fluvius est Timavus. Unde male quidam Iapygis legunt, cum Iapygia sit Apulia*.³⁰ Servije nigdje ne navodi gdje je pronašao Salustijev navod, niti daje razloga zaključiti da se očito misli na *Historiae*. Salustije je ovaj podatak lako mogao uključiti u neko od svojih drugih, nažalost izgubljenih djela, npr. *Epistula Mithridatis*, *Duae epistolae de republica ordinanda*, *Declamatio in Ciceronem*,³¹ ili u neki od svojih objavljenih govora. Samim time je problematično vezati podatak o “provaljivanju u Japodiju” s nekim određenim djelom i kronološkim okvirom koji to djelo obuhvaća. To nam nažalost ostavlja puno širi vremenski horizont i otvara mogućnost drugih pretpostavki. Poput, možemo li postaviti pitanje je li događaj na koji se Salustije referira upravo pokušaj konzula Gaja Kasija Longina 171. g. pr. Kr. da kopnenim putem preko istočne obale Jadrana dođe do Makedonije? Tom prigodom je očito ošteti Japode, Karne i Histre, o čemu su njihovi izaslanici obavijestili Senat i naređeno mu je povlačenje.³² Naravno da možemo. Manje vjerojatno da se o tome radi, ali upravo zbog toga što nismo sigurni kada datirati Salustijev podatak nije moguće isključiti Kasijev pokušaj kao rješenje cijelog problema.

Postoji još veći upitnik oko povijesnog konteksta Salustijevog podatka i poveznice s istočnim Jadranom. Naime, ukoliko povežemo Servijev komentar uz Koskonijeve aktivnosti protiv Japoda, onda svakako treba uzeti u obzir da je Koskonije ratovao u Japigiji (*Iapygia*) u Apuliji prije nego što je došao u Japodiju u Iliriku (vidi niže). Inače ne bi trebalo biti zabune između ova dva geografska termina, što i sam Servije naglašava kada prenosi Salustija,³³ ali stvar postaje utoliko interesantnija ako se zna da u rukopisima naših izvora postoji pomutnja u opisima razlike između Japigije u Apuliji i Japidije na sjevernom Jadranu. To je najvidljivije u komentarima na lokaciju poznatog jadranskog vjetra Japiksa (*Iapyx*). Primjerice, Horacije u svojim *Odama* upozorava Galateu o opasnostima morske plovidbe Jadranom i vjetrom Japiksom: *Ego quid sit ater Hadriae noui sinus et quid albus pectet Iapyx*.³⁴ No Horacijev sholijast (Harley) u komentaru na *Iapyx* posve krivo koristi Vergilija i povezuje Japigiju s Japodijom: *Iapia est Apulia unde Virgilius ait ‘et Iapidis unda Timavi’. appellatus est autem ventus Iapis quia de Iapia flat, id est de Apulia*.³⁵ Na drugom mjestu, u ko-

³⁰ Serv. *Georg.* 3.475.

³¹ Vidi više u McGushin 1992, 3–4.

³² Liv. 43.1. Olujić 2007, 74.

³³ Serv. *Georg.* 3.475.

³⁴ Hor. *Od.* 3.27 (18–20)

³⁵ Taraskin 2013: 299, bilj. 20. Informacija da je *Iapyx* u Apuliji se javlja u Porfiriju: *Iapyx ventus a regione, unde flat, dicitur. Iapygia autem est, quae nunc Apulia appellatur*. Porphy. *Od.* 1.3.2. Vidi više u Taraskin 2013: 177–179.

mentaru na pjesmu u kojoj Horacije želi Vergilijevom brodu siguran put do Atene, navođen Venerom i Dioskurima, Horacijev sholijast vjetar Japiks smješta u Apuliju (*Od.* 1.3.): *ventus utilis de Apulia flans Athenas petentibus, qui Grece Argister dicitur. Iapia est Apulia, Iapia et Venecia, unde et Virgilius 'et Iapidis unda Timavi'. apellatus est autem ventus Iapis quia de Apigia flat, hoc est de Apulia. hic autem ventus bene ad Oriente* <m> *ducit*. Ovdje se Japodija isključivo veže uz Venetiju, što je sholijast očito preuzeo od Servija (*nam Iapydia pars est Venetiae*) i reflektira situaciju koju spominje i Plinije u svom opisu italske *Regio X: Carnorum haec regio iunctaque Iapudum, amnis Timavus, castellum nobile vino Pucinum, Tergestinus sinus, colonia Tergeste, XXXIII ab Aquileia*.³⁶ Ovakva situacija je idealna za različite interpretacije – s obzirom na Horacijevog sholijasta i pozivanje na Vergilija, a imajući na umu pretpostavku da je Servijev komentar na Vergilija najvjerojatnije djelomično prepisan uvod i komentar Elija Donata na Vergilijev rad u Donatovom djelu *Vita Vergilii* (a koja je sama za osnovu vjerojatno imala izgubljenu *Vita* od Svetonija),³⁷ je li potencijalno došlo do zabune u rukopisima s prijepisom termina Japigija/Japidija? Bi li se onda Salustijev komentar na „provaljivanje u Japid(g)iju” trebao vezati uz Koskonijevu kampanju u Iliriku ili na njegovu kampanju u Japigiji 89. g. pr. Kr. u kontekstu Savezničkog rata? Sve do pojave novog rukopisa Salustijevih *Historiae* nikada ne možemo biti sigurni. Ali čak i da prihvatimo pretpostavku da je Salustije doista mislio na Japodiju, a ne na Japigiju, što nam jamči da se pritom odnosi na Japodiju na istočnoj obali Jadrana, a ne na Plinijevu *regio Iapudam* u venetskom području? Servije je vrlo jasan i nigdje ne spominje Japodiju u Iliriku/Dalmaciji, već u Venetiji, što je odraz poznate situacije od Augusta nadalje kada je sjeverni Jadran potpadao pod Augustovu *Regio X: Venetia et Histria*. Prepoznaje to Plinije, samim time i Servije. Pojava takve *regio Iapudam* u Italiji vjerojatno odražava daleku prošlost i očuvana je kao trag u djelima starijih autora koje je Plinije koristio. A sama činjenica da Japode oko Timava spominju Plinije i Vergilije ukazuje na to da je već u 1. stoljeću pr. Kr. postojala regija koja dijeli naziv s etničkom zajednicom na istočnoj obali Jadrana. S obzirom na to, u svijetu pretpostavki jednako je moguće zaključiti da je Salustije spomenuo upad (nekog) rimskog zapovjednika izvan okvira istočnog Jadrana, jer taj prostor *regio Iapudam* u 1. st. pr. Kr. nije potpadao pod Ilirik, već Cisalpinsku Galiju.

Dakle, stvar je kudikamo kompliciranija od pukog smještanja Salustijevog podatka uz Koskonijevo napredovanje na istočnoj obali Jadrana. Ne možemo isključiti mogućnost da je Salustije zabilježio neki događaj nevezan za istočnu obalu Jadrana, no isto tako je moguće

³⁶ Plin. *Nat. hist.* 3.127.

³⁷ Više o Donatovom komentaru i pitanjima provenijencije u Jakobi 1996.

da se veže uz operacije Koskonijeve kampanje. Jer prihvatimo li da sporni podatak dolazi iz Salustijevih *Historiae*, s obzirom na opseg djela koje opisuje događaje između 78. i 63. pr. Kr., izbor poznatih rimskih ratnih aktivnosti na ovim stranama nije velik, dapače, ograničen je samo na jednu vojnu intervenciju – i to upravo onu Koskonijevu. Uključivanje Salustijeve opaske u Koskonijevu kampanju donosi i njenu bitno drugačiju interpretaciju, za razliku od drugih raspoloživih podataka koji je uglavnom smještaju na prostor Salone. Ovim ona postaje vrlo široka i zahtjevna ratna operacija koja se vodila na širem prostoru Dalmacije, tj. najmanje sjeverne i srednje Dalmacije – te može objasniti zašto Eutropije govori o pokoravanju većeg dijela Dalmacije, a ne samo Delmata.³⁸ U konačnici, odlučujućih dokaza nemamo, ali jedno je jasno – u promišljanju o operativnom nastupanju Koskonijevih trupa na istočnoj obali Jadrana Salustijev podatak ne smije biti zanemaren, bio on povezan uz njegovu kampanju ili ne.

Na kraju valja spomenuti da se u znanstvenoj literaturi uz Koskonijevu kampanju veže još jedan podatak – ali on je, ne samo prilično nesiguran, nego ujedno i toliko marginalan da, sve da je i potpuno pouzdan, ne bi mogao puno pomoći u rekonstrukciji događaja, barem ne u sadašnjem stanju poznavanja stvari. Naime, polihistor Marko Terencije Varon na jednom mjestu kaže da je osobno bio u Liburniji i Iliriku.³⁹ Neki današnji povjesničari su skloni iz toga iščitati mogućnost da je Varon boravio na ovim stranama služeći pod Koskonijem.⁴⁰ Ukoliko je tome bilo tako, s obzirom na to da je Varon rođen 116. g. pr. Kr., početkom kampanje imao bi 38 godina, te je možda već bio i pretor, ovdje bi po svoj prilici služio kao legat.⁴¹ No postoji nekoliko problema s takvom interpretacijom. Poznato je da je Varon već 76. g. pr. Kr. bio u Hispaniji, a u Rim ga se smješta i prethodne, 77. g. pr. Kr. kada je navodno napisao djelo *Ephemeris* za Pompeja.⁴² Moguće je da je Varon u Iliriku bio samo jednu godinu i vratio se u Rim u sklopu Pompejevih priprema za odlazak u Hispaniju. Načelno bi to odgovaralo Koskonijevim problemima u Iliriku s Bulbom. Nesiguran u svoje podređene zapovjednike, Koskonije je mogao promijeniti svoju podređenu zapovjednu liniju, u sklopu čega bi se Varon vratio u Rim, a Koskonije iz svoje vojske izbacio potencijalne Bulbove pristaše.⁴³ Ovdje ne sugeriramo da je Varon bio Bulbov pristaša, tek da bi promjena zapo-

³⁸ Bilić-Dujmušić 2004, 234.

³⁹ Varro *Rust.* 2.10.8–9. Varon ovdje raspravlja s Kosinijem, lokalnim stručnjakom za uzgoj koza, o ulozi žena u nomadskom stočarskom društvu, te pritom spominje liburnske žene.

⁴⁰ Cichorius 1922, 191. Broughton 1952, 87. Dahlmann 1935, 1175. Šašel Kos 2005, 294.

⁴¹ Broughton 1952, 87.

⁴² Milivojević 2021, 219–220.

⁴³ Ibid.

vjedne linije uključila većinu zapovjednika koji su s Koskonijem prešli Jadran, bili oni Bulbovi pouzdanici, ili ne. U svakom slučaju, takva interpretacija je iznimno nesigurna, pogotovo kad postoje uvjerljiviji argumenti da se Varonovu prisutnost na istočnoj obali Jadrana treba povezivati uz Pompejevu kampanju protiv gusara 67. g. pr. Kr., a ne uz Koskonijevu iliričku kampanju.⁴⁴

Tko je Gaj Koskonije?

Gaj Koskonije po svoj prilici nije bio osoba koja bi u uobičajenim okolnostima dogurala do pred sam vrh rimske društvene piramide i kojoj bi bila pružena prilika da postane vrhovnim zapovjednikom tijekom cijelog jednog rata. Porijeklo ga je smještalo na prilično nisku startnu poziciju: Koskoniji su bili plebejski *gens*⁴⁵ za koji prvi put čujemo za vrijeme Drugog punskog rata, kada je 203. g. pr. Kr. izvjesni Marko Koskonije kao vojni tribun poginuo u bitci protiv Maga.⁴⁶ Prvi iz ove obitelji koji je obnašao kurulsku magistraturu – i jedini prije našeg Gaja – bio je Marko Koskonije koji je kao pretor 135. g. pr. Kr. u Trakiji postigao neke uspjehe protiv Skordiska (*cum Scordiscis prospere pugnavit*).⁴⁷ Znamo i za nekoliko Koskonija na kraju 2. st. pr. Kr., ali njihova politička karijera ostaje nepoznata zbog manjka podataka. U popisu članova Senata u trenutku donošenju *senatus consultum de agro Pergameno* (otprilike 101. g. pr. Kr.), koji se odnosio na pitanje ubiranja tributa u rimskoj provinciji Aziji, spominje se *M. Cosconius M. f. Teretina* (tribus).⁴⁸ Vjerojatno se radi o sinu pretora iz 135. g. pr. Kr., koji je i sam mogao obnašati tu magistraturu prije 101. g. pr. Kr. Moguće da je njegov brat bio izvjesni Lucije Koskonije, koji je između 118. i 114. g. pr. Kr. političku karijeru započeo kao jedan od *curatores denariorum flandorum*, uključenih u osnivanje kolonije *Narbo Martius*, ali očito nije dogurao puno dalje na političkoj ljestvici.⁴⁹

Izgleda da se naš Gaj Koskonije prvi put pojavljuje u povijesti godine 89. pr. Kr. kada je izabran za pretora i kao zapovjednik uključen u Saveznički rat.⁵⁰ Povjerena mu je vrlo nezahvalna apulska fronta, na

⁴⁴ Milivojević 2021, 222.

⁴⁵ Moguće iz *tribus Teretina*, manjeg tribusa u okolini Rima. Vidi bilj. 48.

⁴⁶ Liv. 30.18.

⁴⁷ Liv. Per. 56. U literaturi postoji pretpostavka da je upravo zbog trogodišnjeg zapovjedništva Marka Koskonija u Makedoniji, Servije Fulvije Flak poslan u Ilirik 135. g. pr. Kr. Prema toj pretpostavci, Marko Koskonije se nije mogao pozabaviti ratom protiv Skordiska i situacijom u Iliriku, te je Senat odlučio poslati zasebnog zapovjednika protiv Ardijejaca i Plereja. Brennan 2000, 228–229. Vjerojatnost je, pak, da je Flak poslan u Ilirik jer makedonski upravitelji nisu imali jurisdikciju nad iliričkim protektoratom. Vidi više u Milivojević 2021, 71–76.

⁴⁸ Sherk 1969, 69.

⁴⁹ Münzer 1901, 1668. Crawford 1974, 298–299.

⁵⁰ Liv. Per. 75. App. Bell. civ. 1.52.

kojoj su pobunjeni Samničani snažno napredovali prethodne godine. Rim je tada pokrenuo jaku ofenzivu na Samnij, u kojoj je glavnu ulogu odigrao kasniji diktator Sula. On je neočekivanim pokretom na središnji Samnij uspio odbaciti iznenađenu neprijateljevu vojsku i zauzeti *Bovianum Vetus*, grad koji je bio samo srce otpora i u kojemu se nalazio neprijateljski glavni stožer. To je uvelike oslabilo pritisak na Apuliju, pa je Gaj Koskonije krenuo naprijed i zauzeo Salapiju i Kanu. Nakon toga opsjeo je Kanuziju, ali je ovamo pristigla i jaka samnitska vojska pod zapovjednikom Trebacijem.⁵¹ Koskonije joj je pružio snažan otpor, ali se zbog velikih gubitaka morao povući prema Kani. Samnitska vojska ga je slijedila do rijeke Aufida, gdje je Koskonije odlučio stati i ponuditi bitku. To je rezultiralo velikom pobjedom Rimljana koji su natjerali neprijatelje u bijeg i poubijali ih 15.000, dok se ostatak povukao u Kanuziju. Ova pobjeda Koskoniju je otvorila manevarski prostor, kojega je iskoristio za podvrgavanje manjih lokalnih plemena, te time osigurao brdovita područja koje leže sjeverno od Apijeve ceste između Venuzije i Tarenta. Sljedeće godine zamijenio ga je novi pretor, Kvint Cecilije Metel Pio, koji je uspio konačno završiti rat u Apuliji.⁵² Sve u svemu, slika hrabrog vojnika koji zna procijeniti kada vući odlučne poteze.

I to je sve. Našem Gaju preci nisu u nasljedstvo ostavili puno slave kakva se cijenila unutar rimskih političkih krugova, poglavito onih konzervativnih. Ali, Saveznički rat, građanski sukob i proskripcije Rim su lišili velikog broja sposobnih vojskovođa. Sulino zakonodavstvo zabranjivalo je konzulima napuštanje Grada, a oni koji su konzulat nedavno odslužili bili su obvezani upravljati provincijama. Upravitelji provincija nisu smjeli napuštati svoje provincije, barem ne bez izričite zapovijedi Senata. Zadaća vođenja rata nije više automatski padala pod najbližeg zapovjednika provincije, kao prije Sulina uređenja. Sada je Senat imenovao posebne zapovjednike, čija je *provincia* bila vođenje rata.⁵³ Uprava dijelovima imperija i čak četiri istovremena rata tražili su veliki broj sposobnog kadra. Elita je, naravno, poslana u Hispaniju protiv Sertorija i ostataka marijevaca. Tamo su otišli konzular Kvint Cecilije Metel i pretor Lucije Domicije. Nakon što je Domicije ubijen, u Hispaniju je upućen i Gnej Pompej. Par konzula iz prethodne godine pokrio je druga dva ratišta. Na uvijek nezahvalnu makedonsku frontu poslan je Apije Klaudije Pulher, koji je ovdje uspio zaglaviti, pa ga je zamijenio Gnej Skribonije Kurion nakon isteka svog konzulata (*cos.* 76. g. pr. Kr.). Drugi konzul 79. g. pr. Kr., Publije Servilije Vatijs, otišao je u Malu Aziju gdje je zaradio trijumf i *cognomen* Isaurik.⁵⁴

⁵¹ Neki povjesničari smatraju da je ovaj Trebacije u stvari čuveni pobunjenički vojskovođa Marije Egnacije. Vidi *RE*, col. 1668, s.v. *Cosconius*, br. 3.

⁵² *App. Bell. civ.*, 1, 53.

⁵³ Detaljnije o Sulinom zakonodavstvu u Keaveney 2018, 140ff.

⁵⁴ Više u Seager 1992, 215ff.

Velike potrebe su izgleda iscrpile kadrove prvoga reda Senata i tako je rat u Iliriku dopao Gaju Koskoniju. Među vladajućim rimskim oligaršima on zasigurno nije bio ubrojen u sam vrh društvene elite. Iz njegove obitelji nitko nikada nije obnašao konzulat, što je bio moralni prag o kojemu su optimatski konzervativci jako vodili računa. On se zaustavio na preturi, koliko je pripadalo njegovu imenu i časti predaka. Osoba s “prezimenom” *Cosconius* dalje od toga jednostavno nije mogla u to vrijeme. No, vjerojatno je bio smatran sposobnim vojnim zapovjednikom, što je dokazao tijekom Savezničkog rata, a s druge strane, prilično blizak Sulinom političkom krugu, pa na taj način “podoban” da zakrpa žurnu potrebu na najmanje slavnom iliričkom ratištu. Senat ga je opremio prokonzularnim imperijem i poslao na zadaću.

Kampanja

Naši izvori su posebno šutljivi oko razloga pokretanja Koskonijeve kampanje, ali je situacija preko Jadrana očito bila ozbiljna. Cijelih desetak godina zapuštanja vanjske politike, nemogućnost nametanja rimske volje van Italije (uz izuzetak rata protiv Mitridata), moralo je donijeti posljedice. Zbog toga je Senat, kada je 79. g. pr. Kr. preuzeo državu, odmah za sljedeću godinu isplanirao pokretanje čak četiri ratova. Samo je jedan od njih, onaj u Hispaniji, bio neriješenim zaostatom građanskog rata. Ostali su bili namijenjeni žurnom sređivanju stanja u perifernim dijelovima imperija. Među ove prioritete Senat je uvrstio i situaciju na suprotnoj strani Jadrana.

Kakva je to bila situacija na koju je Senat morao reagirati, o tome možemo samo nagađati. Očito je da su remetilački faktor (ili barem jedan od njih) opet bili Delmati. Spomen Koskonijeve osvajanja Salone pokazuje nam i što su ovoga puta učinili. Koristeći zauzetost Rimljana, Delmati su vjerojatno obnovili pritisak na isejske kopnene posjede, što je rezultirao zauzimanjem grada Salone. Ne ulazeći ovdje ponovo u problem gdje se nalazila ta konkretna Salona ili koja od Salonâ bi to mogla biti,⁵⁵ jasno je da je ovim došlo do ozbiljnog ugrožavanja lokalne trgovine rimskih saveznika Isejaca, ali i njihovih sve prisutnijih italičkih konkurenata – ako ne i do samog fizičkog nasrtaja na grčki teritorij, imovinu i emporije. Ako uključimo i Japode, što u širem kontekstu izgleda vjerojatnim, činilo bi se da je došlo do nemira među onim zajednicama koje je pokorio Sempronije Tuditan 129. pr. Kr.⁵⁶ Pritom se ne radi o „prekoalpskim Japodima” s centrom u Metulu, jer Apijan izričito kaže da je njih prvi put pokorio Oktavijan 35. g.

⁵⁵ Razlika je, naravno, u ubiciranju Salone koju je Koskonije osvojio i je li riječ o gradu toga imena koji je bio smješten negdje u širem području ušća Jadra ili pak o položaju u Kliškim vratima, na primjer onom koji Cambi identificira kao delmatsku Salonu (Cambi 1989, 37–41).

⁵⁶ O Tuditanovoj kampanji vidi Šašel Kos 2005, 321ff; Milivojević 2021, 86–91.

pr. Kr.,⁵⁷ već Japodima s primorske strane Velike i Male Kapele, s centrom u Arupiju.⁵⁸ Ovi Japodi su rimske interese mogli ugrožavati u tri smjera: gusarenjem u širem kvarnerskom prostoru, napadima na susjedne Liburne, rimske saveznike, te najvjerojatnije i Rimu najbolnije, ugrožavanjem područja u okolini Akvileje. Sve u svemu, moglo se doimati da se ilirička situacija potpuno otela kontroli.

Kako je izgledala Koskonijeva dvogodišnja kampanja u Iliriku? Ovisno o uključivanju ili isključivanju Salustijevog podatka o Japodima, moguća su tri okvirna rješenja.

Scenarij br. 1. Koskonije je krenuo na Delmate. Obzirom da naši izvori koriste formulaciju da je Koskonije podvrgnuo veći dio “Dalmacije” (*multam partem Dalmatiae subegit*), njegova se kampanja očito nije svela na dvogodišnje opsjedanje Salone, već je zahvatila i nešto širi prostor. Pri tome je Salona mogla biti početna ili završna točka, ovisno kojem izvoru vjerujemo. To jest, ako je to Eutropije, koji osvajanje Salone ne stavlja na sam kraj kampanje, kako to očito čini Orozije,⁵⁹ Koskonije se mogao odmah iskrcati na ugroženi isejski prostor s ciljem da što prije anulira učinke nedavnih delmatskih akvizicija i što prije razbije pritisak na saveznike. Nakon što je zauzeo Salonu mogao je, recimo sljedeće godine, prodrijeti dublje u unutrašnjost s namjerom nanošenja dovoljno štete Delmatima, koja će ih odvratiti ili onemogućiti u namjeri povratka kroz doglednu budućnost (Fig. 1. br. 1a). S druge strane, ako vjerujemo Oroziju, Koskonije je mogao ocijeniti da je direktni udar u tvrda Kliška vrata riskantan potez, te kampanju otpočeti i iz npr. Narone. Oдавde je mogao prodrijeti kroz unutrašnjost, razbiti delmatske manevarske snage i prići Klisu s leđa, istovremeno ga odsijecajući od zaleđa. Time bi osvajanje Salone bilo završnicom cijele kampanje (Fig. 1. br. 1b).⁶⁰ Također, u ispunjavanju ove zadaće kao početnu točku Koskonije nije trebao odabrati Naronu, već i savezničku Liburniju – mogao se iskrcati negdje na području Jadera i onda krenuti u provođenje svojeg plana.

Scenarij br. 2. Ukoliko Salustijev podatak vezemo uz Koskonijeve operacije, tada je nužno imati na umu da je izraz *primam modo Iapydiam ingressus* do nas došao izvan konteksta cjelokupne rečenice gdje se nalazio i da ga zbog toga možemo prevesti na tri kontekstualno različita načina. Prethodni autori su ovaj izraz isključivo prevodili „Prvo/najprije je provalio/ušao u Japodiju”,⁶¹ no on se jednako može prevesti „Tek što je provalio/ušao u Japodiju” ili „Tek/čim je ušao u

⁵⁷ App. III. 21.

⁵⁸ O razlici između Japoda vidi Čače 1979, 55ff.

⁵⁹ Eutrop. 6.4; Oros. 5.23.1.

⁶⁰ Bilić-Dujmušić 2004, 240.

⁶¹ Bilić-Dujmušić 2004, 234: „Najprije je provalio u Japodiju“, ili „ušao u Japodiju“; Šašel Kos 2005, 312: „First he marched into Iapydia“.

prvi dio Japodije” (ili njemu najbliži dio Japodije relativno od toga gdje se nalazio u tom trenutku). Ovisno za koji prijevod se odlučimo, kontekst i tijek kampanje je drugačiji. S jedne strane bi morali prihvatiti da su Koskonijeve operacije općenito otpočele upadom u Japodiju, a s druge da se japodski dio kampanje mogao dogoditi negdje u sredini ili pred kraj Koskonijeva boravka u Iliriku. To nas dovodi do sljedeće rekonstrukcije:

a) „Prvo/najprije je provalio/ušao u Japodiju” – Koskonijeve operacije su otpočele upadom u Japodiju. To bi također nužno značilo da su pokrenute iz šireg prostora Akvileje ili iskrcavanjem negdje oko Senije (Senj) i onda napredovanjem u unutrašnjost.⁶² No, prokonzulov ulazak u japodski teritorij nije nužno morao biti jako dubok. Rimske trupe mogle su ovdje brzo riješiti situaciju, primiti predaju obližnjih Japoda, izdiktirati im uvjete i zatim odmarširati prema najbližoj pogodnoj luci (Seniji?) i odavde otploviti za Salonu ili Naronu – nakon čega bi se ponovio scenarij br. 1. Druga varijanta isključuje da je Koskonije, nakon rješavanja situacije s Japodima, krenuo prema pogodnoj luci i pretpostavlja nastavak kampanje prema jugu kopnenim putem. U tom slučaju bi Koskonijev pohod bio vrlo ambiciozno zamišljena operacija koja je namjeravala jednim kontinuiranim udarom neutralizirati sve prijetnje koje su se pojavile u Iliriku i ponovo uspostaviti rimski autoritet na cijelom prostoru. Snage koncentrirane u sjevernoj Italiji, osloncem na jaku Akvileju (možda oko Senije), provalile su u teritorij “ovostranih” Japoda. Bilo ciljajući na određena središta ili samo promarširavši kroz japodski teritorij rušeći sve što im se suprotstavilo, vjerojatno su izbili u Liburniju. Ovdje sigurno nisu naišli na otpor,⁶³ već prije na jako dobar prijem i zahvalnost Liburna. Iz Liburnije se Koskoniju otvaralo nekoliko strateških pravaca, a obzirom na poznati nam cilj, najizglednije je da je krenuo preko Krke na Promonu i Andetrij, te s ove strane izbio na Kliška vrata i napao tu Salonu koju je ponovo oduzeo Delmatima. Provođenje ove ambiciozne operacije potrajalo je dvije godine ili malo više od toga (Fig. 1. br. 2 i 2a).

b) „Tek što je provalio/ušao u Japodiju” ili „Tek/čim je ušao u prvi dio Japodije” (ili njemu najbliži dio Japodije relativno od toga gdje se nalazio u tom trenutku). Ovakav prijevod ne isključuje mogućnost da je Koskonije svoje operacije počeo prodorom u Japodiju i da se Servije referirao na Salustijev opis tih operacija. Ali isto tako ne isključuje mogućnost da se japodski dio kampanje dogodio nakon početnih operacija. No, ako takav prijedlog uzmemo u obzir, onda bi trebali razmišljati o drugoj zoni Koskonijeva iskrcavanja na istočnom Jadranu.

⁶² Pitanje je u kojoj bi mjeri Koskonijevo pozicioniranje oko Akvileje zadiralo u imperij tadašnjeg upravitelja Cisalpinske Galije.

⁶³ Da je tada bilo liburnskog otpora rimskom prokonzulu zasigurno samo dvadesetak godina kasnije Jadastini ne bi bili nazivani “uvijek vjernim saveznicima” (*Bell. Alex.* 42).

Tu se Liburnija ističe kao logičan izbor. Kopneni ulazak u Ilirik iz smjera Akvileje podrazumijeva suprotno – da je Koskonije „Najprije provalio/ušao u Japodiju”, dok ulazak u Japodiju nakon iskrcavanja u Naroni (ili teritoriju srednje Dalmacije pod kontrolom Isejaca) pretpostavlja da se japodski dio kampanje odvio nakon osvajanja Salone i generalno rješavanja situacije s Delmatima – što nema strateškog ni logističkog smisla. U tom slučaju bi Koskonije vjerojatno za početni centar operacija odabrao prostor oko Jadera, mobilizirao Liburne i već na samom početku namjeravao riješiti problem s Promonom. Osvajanjem tako jake pozicije držao bi prijelaz preko Krke i strateški bitnu točku za nastavak kampanje protiv Delmata. No prije toga bi Koskonije trebao osigurati svoje zaleđe napadom na Japode, tijekom kojeg bi jak garnizon u Promoni jamčio da netom postignuti uspjesi protiv Delmata ne budu uzalud. Koskonije bi u tom slučaju iz Promone krenuo u smjeru Knina, dolinom Zrmanje, dalje u smjeru Gračaca i izbio na Ličko polje od kuda je ostatak zamišljenih operacija jasan. Nakon slamanja japodskog otpora povratkom u Promonu Koskonije bi nastavio napad na Delmate, osvojio delmatske pozicije u Mučkom polju te prišao Klisu s leđa. Osvajanjem Salone rat bi bio završen (Fig. 1. br. 3). Ovako posloženom tijeku kampanje teško je i na papiru pohvatati logiku slijeda poteza i nije vjerojatno da je ona bila planirana u takvoj “ping-pong maniri”. Tj. ukoliko se na kraju odvijala na ovaj način, to je nužno bila reakcija na neke novonastale, neplanirane okolnosti.

Neovisno koji je točan opis stvarne situacije, prilično je jasno da bi uključivanjem Japoda u cijelu priču Koskonijeva kampanja postala dotad najopsežnija rimska kampanja u Iliriku. Stoviše, kasnije je opsežniji jedino bio Batonski ustanak, a u nekoj mjeri možda i Oktavijanova kampanja 35.–33. g. pr. Kr. Nijedan rimski zapovjednik dotad nije vodio operacije kako bi umirio dva odvojena žarišta problema, što nas dovodi do kompliciranog, ali nužnog pitanja oko zajednica koje su se nalazile između Japoda i Delmata. Ovdje se prije svega misli na Ditione. Koji god scenarij operacija bio točan, da bi se istovremeno posvetio rješavanju problema s Japodima i Delmatima Koskonije je nužno morao proći kroz teritorij Ditiona. Njihov stav prema Rimu u tom trenutku nije mogao biti neutralan. Ditioni su ili s Koskonijem, ili protiv njega. Nažalost o tome nemamo nikakvih direktnih podataka, međutim, jedna kasnija situacija može pomoći.

Naime, prilično je poznato da Apijan, u opisu situacije 50. g. pr. Kr. navodi da su Delmati oduzeli Promonu od Liburna uz pomoć „dru- gih Ilira”. Radilo se o prvom značajnijem vojnom angažmanu Delmata na ovim prostorima od Koskonijeve kampanje. To je potaklo znanstvenu zajednicu da pretpostavlja o statusu Promone kao delmatskog ili liburnskog grada, te o kojim se to ilirskim saveznicima radi. Pritom je gotovo jednoglasno prihvaćen prijedlog S. Čače da je Promona bila delmatski grad, oduzet Delmatima zbog svoje strateške važnosti i predan

Liburnima, dok je spomen „drugih Ilira” pokazatelj određene podijeljenosti između delmatske „jezgre” i rubnih dijelova sačinjenih od zajednica koje su mogle biti povremeno ili trajno u savezu. Delmati bi sigurno iskoristili priliku napada na Promonu da iz zaleđa pozovu srodne zajednice, od kojih se mnogobrojni Ditioni čine vjerojatnim izborom.⁶⁴

Povjerujemo li u ovakvo tumačenje (a nema razloga zašto ne bi), čini nam se vjerojatnijim da udruživanje Ditiona i Delmata nije *ad hoc* savezništvo već dugotrajan dogovor o međusobnom pomaganju koji svoje početke ima daleko prije Cezarovog prokonzulata u Iliriku. Koliko daleko? Teško je reći. Jesu li Ditioni bili Koskonijevi saveznici? Moguće da jesu, ali je onda teško objasniti zašto su prešli na delmatsku stranu u narednih 26 godina, pogotovo ako znamo da uspješnim završetkom rata aktivni rimski saveznici profitiraju od poslijeratnog uređenja. Ditioni bi sigurno dobili određene privilegije ili bili izuzeti od novčanih davanja, što nije malen poticaj za ostati rimskim prijateljem. Zbog toga je puno lakše objasniti scenarij gdje su Ditioni bili Koskonijevi neprijatelji. Upravo bi porazom u ratu bili potaknuti stvoriti ili ojačati postojeći savez s onim zajednicama koje već tradicionalno drže barjak borbe za samostalnost iliričkih zajednica. O tome nažalost možemo samo pretpostavljati. Osuđeni smo na suhoparnost rimskih izvještaja o ratovima koji spominju tek pokorene protagoniste otpora Rima, a dobro znamo da ih je sigurno bilo više.

Kako god okrenuli, vrhunac Koskonijeve kampanje bio je sukob s Delmatima, a njen najveći uspjeh zauzimanje Salone. Eutropije (što sigurno znači i Livije od kojega je ovaj preuzimao podatke) kaže da je prokonzul „završio rat” (*conposito bello*). To u rimskom rječniku ne znači da ga je samo doveo do pobjedničke završnice, nego i da je nakon pobjede potpuno uredio prilike na terenu. Pri tome su Delmati nesumnjivo natjerani da se pokore i podvrgnu plaćanju tributa. Salona i njen teritorij vraćeni su u prethodni status i javno je objavljeno da oni uživaju zaštitu Rima. Kako delmatske zakletve i obećanja zasigurno nisu smatrani dovoljnom garancijom za njihovo buduće uzdržavanje od rimskih prijatelja i saveznika, vrlo je vjerojatno da su ovom prilikom učinjeni konkretni aranžmani na terenu koji će Delmatima otežati ugrožavanje rimskih štićenika, tj. neke pristupne strateške pozicije oduzete su Delmatima i stavljene u ruke saveznika. Mišljenja smo da upravo u ovom kontekstu valja tražiti objašnjenje za pripadnost Promone Liburnima 50. g. pr. Kr. Takvo stanje je rezultat neke rimske odluke u sklopu zadnje rimske intervencije u Iliriku prije Cezara i tu ne treba ići dalje od Koskonijeve kampanje. Takvom odlukom bi Koskonije Delmatima oduzeo strateški izrazito bitan grad koji kontrolira naj-

⁶⁴ Čače 1989, 88; id. 1993, 7–8. Prihvataju Šašel Kos 2005, 345; Matijašić 2009, 128; Džino 2010, 86; Milivojević 2021, 188.

povoljniji pravac za napade na liburnske teritorije. Time bi stvorio vrlo jak oslonac za buduće operacije protiv Delmata, ako se pokažu potrebnima. Bila bi to odluka kojom bi se očuvala politička i vojna stabilnost na terenu nakon odlaska rimske vojske.⁶⁵

Čini se da najznačajnije informacije o učincima Koskonijeve kampanje ne dobivamo iz izjava izvora, već dapače iz njihove šutnje. Naime, nakon ove intervencije Delmati se ne spominju sve do nasrtaja na Promonu pred kraj prokonzulata Gaja Julija Cezara, dvadeset i šest godina kasnije. Sam Cezar u svojim bilješkama ne spominje nikakav problem s Delmatima. Oni su mirni i, barem naizgled, pokorni. To je učinak Koskonijeve kampanje. Delmati su bili dovoljno oslabljeni ili zastrašeni da kroz slijedeću polovinu generacije ne čine ništa protivnom rimskim interesima. Konačno su naučeni voditi računa o Rimljanima i svoje akcije usklađivati s okolnostima koje diktiraju neposredne poteze Rima.

Na kraju Gaj Koskonije za svoja postignuća nije nagrađen trijumfom. Jedini je od preživjelih vojskovođa spomenutih četiriju istovremenih ratova kojemu to nije uspjelo. Podatak nipošto ne mora govoriti o nekakvom podbačaju njegove kampanje. Ovdje je vjerojatno riječ o unutrašnjim rimskim političkim obzirima, toliko karakterističnim za nazore vladajućih konzervativaca. Učiniti nekakvog Koskonija trijumfatorom bilo je naprosto nezamislivo. On ipak nije jedan Metel, Skribonije, Servilije ili sve veći Pompej.⁶⁶ Osoba s imenom Koskonije jednostavno nema dovoljno kvalitetna krvna zrnca da bi ikada mogla zaslužiti trijumfalnu počast. No Koskonijeva intervencija donosi početak jednog novog obrasca rimskog nastupanja prema Delmatima, koji će se primjenjivati sve do Oktavijanove kampanje 34./33. pr. Kr., tj. biti će konačno prekinut tek izbijanjem velikog Batonovog ustanka u Iliriku. Riječ je o tome da je rimski svijet preokupiran cijelom serijom krvavih unutrašnjih sukoba, pa rimske trupe ovamo nastupaju samo u pauzama građanskih ratova, a tijekom njih samo ukoliko su Delmati neposredno umiješani u sukobe među zaraćenim rimskim suparnicima, kao što je bilo u slučaju građanskog rata između Cezara i Pompeja. Tako Rimljani na ovom prostoru vrše samo ambulantne intervencije, kojima nastoje popraviti štetu što su je Delmati u međuvremenu načinili. To je Delmatima dalo priličnu slobodu djelovanja u vrijeme dok su rimske trupe zauzete međusobnim sukobima. Slobodu koju Delmati nisu propuštali iskoristiti.

⁶⁵ Bilić-Dujmušić 2004, 254.

⁶⁶ Koji su u to vrijeme od Senata dobili trijumf: Eutrop. *Brev.* 6, 5.

Dodatak – Koskonije na sudu?

Osim već spomenutih podataka iz naših izvora o Koskoniju i njegovoj kampanji za kraj bismo htjeli ukazati na još jedan. On je toliko izvan svakog konteksta da je iznimno teško bilo što konkretno zaključiti, ali otvara mogućnost, iako manje vjerojatnu, da ga se može povezati uz Koskonijevu kampanju u Iliriku. Naime, Valerije Maksim u svojem važnom djelu *Spomena vrijedna djela i izrjeke* u osmoj knjiži spominje da je izvjesni Gaj Koskonije bio optužen na sudu po Servilijevom zakonu o korupciji (*de repetundis*) za niz grešnih radnji.⁶⁷ Njegova krivnja nije bila upitna, ali je Koskonije vješto izbjegao osudu tako što je pročitao sudu pjesmu Valerija Valentina, svog tužitelja, u kojoj je Valentin tvrdio da je zaveo dijete aristokratske obitelji i mladu djevojku slobodnog statusa. Suci su nakon čitanja smatrali „nepravednim dati prednost onima koji ne zaslužuju pobjedu nad protivnikom, nego radije onima koji bi si osigurali tužitelja u vlastitoj pobjedi”.⁶⁸ Valerije je doživio osudu u tom postupku dok je Koskonije opravdao sebe u vlastitom slučaju.

Koskonije o kojem Valerije Maksim piše je vrlo vjerojatno naš Gaj Koskonije,⁶⁹ međutim, postavlja se pitanje po kojem zakonu o korupciji je Koskoniju bilo suđeno i najbitnije – kada. Iako postoji opravdana sumnja da se radi o zakonu konzula Servilija Cepija iz 106. g. pr. Kr. koji je takve slučajeve prepustio senatorskim porotama, najvjerovatnije se radi o zakonu pučkog tribuna Servilija Glaukije (*lex Servilia Glaucia*), izglasanog u Narodnoj skupštini između 104. i 100. g. pr. Kr. koji je takve slučajeve ponovno prepustio viteškim porotama.⁷⁰ Iako su specifični detalji ovog zakona podosta magloviti, čini se da je njegov glavni cilj bio ograničiti količinu “darova” koje je rimski magistrat mogao primiti od privatnih osoba. Vrlo vjerojatno je bio usmjeren na rimske magistrate u provincijama, ali je naknadnim propisom proširen na one u Rimu. Ideja je bila da korumpirane dužnosnike na sud odvede tužitelji Latini koji bi po uspješnoj presudi bili nagrađeni rimskim građanstvom. Valeriju Valentinu to očito nije pošlo za rukom, ali budući da Koskonijeva krivica nije bila upitna, postavlja se pitanje kada je točno Koskonije završio na sudu i može li se njegova koruptivna aktivnost povezati s kampanjom u Iliriku?

Osim što je Valerije Valentin inače nepoznata osoba,⁷¹ najveći problem u raspetljavanju ove priče je naša nesigurnost koliko je dugo

⁶⁷ Val. Max. 8.8.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Koskoniji su poprilično poznati u ovom periodu i samo naš Gaj odgovara periodu kada je zakon bio aktivan. Vidi njihovo obiteljsko stablo u Münzer 1901, 1668.

⁷⁰ Vidi više u Levick 1967; Gruen 1968, 302–303; Mattingly 1975; Briscoe 2019, 80–81.

⁷¹ Navodno ga spominje Fest (497L). Njegov *cognomen* upućuje da je došao iz Vibo Valencije, latinske kolonije osnovane 192. g. pr. Kr. Briscoe 2019, 81.

Servilijev zakon bio na snazi. Prevladavajuće mišljenje je da *terminus ante quem* zakona treba staviti u 81. g. pr. Kr. kada na snagu stupa niz Sulinih zakona.⁷² To bi imalo smisla. Nakon Savezničkog rata veliki broj Latina dobiva rimsko građansko pravo, zakon gubi svoj originalan smisao, a koruptivne aktivnosti rimskih magistrata su sada u fokusu novih Sulinih zakona *de repetundis*. Time bi optužnicu protiv Koskonija trebali datirati tijekom 80-tih godina i to na temelju jedinih prethodnih Koskonijevih aktivnosti izvan Rima po službenoj dužnosti – upravo tijekom Savezničkog rata. No postoji problem. Isti autori prevladavajućeg mišljenja da *terminus ante quem* zakona treba biti godina 81. pr. Kr. naglašavaju problem da Koskonijevo ratovanje u Apuliji nije nešto što bi dovelo do suđenja za korupciju u provincijama.⁷³ Postoji niz drugih zakona koji su predviđeni za ovakve situacije, a opet, Koskonijevo zaduženje u Apuliji je jedina nama poznata funkcija koju je obnašao prije odlaska u Ilirik.

Koja je onda alternativa? Neki autori su mišljenja da bi sudski proces trebali pomaknuti nakon Koskonijeve iliričke kampanje.⁷⁴ U slučaju da je to istina i Koskonije doista je primio “previše” darova u Iliriku, Servilijev zakon bi bio idealno “oružje” ambicioznih Latina u stjecanju rimskog građanstva. Bulbovo “šurovanje” s jednom legijom pokazalo je da situacija u Iliriku nije baš najbolja i možemo samo nagađati što se još događalo tijekom dvogodišnje kampanje da je uhvatilo pozornost Senata. Rimski sudovi tog vremena prepuni su slučajeva koruptivnih radnji magistrata u provincijama i Koskonijev bi se uklopio sasvim prikladno. No da bi to bilo moguće, Servilijev zakon bi trebao biti na snazi nakon Sulinih temeljitih političkih promjena. To je manje vjerojatno, ali nije nemoguće. Uspješnim završetkom Savezničkog rata nisu svi Latini dobili građansko pravo i ovakav zakon bi bio dosta koristan onim zakinitima, posebice jer do danas nije uopće jasno koji (ni)su zakoni ukinuti uvođenjem Sulinih anti-koruptivnih mjera. Štoviše, tijekom obrane L. Kornelija Balba za ilegalno stjecanje rimskog građanstva Ciceron se referira na Servilijev zakon,⁷⁵ ali ne spominje da je zakon do njegovog vremena ukinut. Za sada nije moguće potvrditi nijedno ni drugo, te nam preostaje tek nagađati je li Koskonijevo primanje “darova” u Iliriku utjecalo na posljedice kampanje i specifične odluke poslijeratnog uređenja prilika na terenu. Moguće da je, a moguće da nije. Nesigurnost koja je sasvim u skladu s onime što (ne) znamo o Koskonijevoj kampanji u Iliriku.

⁷² Sukus mišljenja vidi u Briscoe 2019, 81.

⁷³ Münzer 1901, 1668.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Cic. *Balb.* 54.



Fig. 1. Mogući smjerovi operacija Koskonijeve kampanje (78.–76. g. pr. Kr.)

REFERENCE

- Bilić-Dujmušić, S. (2004) *Oktavijanova kampanja protiv Delmata 34. – 33. god. pr. Kr.*, neobjavljeni doktorski rad, Zadar, Sveučilište u Zadru.
- Brennan, T. C. (2000) *The Praetorship in the Roman Republic*, Vol. I–II, New York, Oxford University Press.
- Briscoe, J. (2019) *Valerius Maximus, >Facta et dicta memorabilia<, Book 8, Text, Introduction, and Commentary*, Untersuchungen zur antiken Literatur und Geschichte 141, Berlin, De Gruyter.
- Broughton, T. R. S. (1952) *The Magistrates of the Roman Republic*, Vol. II., 99 B.C.–31. B.C., Philological monographs, New York, American Philological Association.
- Burton, P. (2014) 'The Revolt of Lepidus (cos. 78 BC) Revisited', *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 63 (4), 404–421.
- Cambi, N. (1989) 'Ilirska Salona', *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* 21 (3), Zagreb, 37–41.
- Cichorius, C. (1922) *Römische Studien, historisches Epigraphisches Literaturgeschichtliches aus Vier Jahrhunderten Roms*, Leipzig-Berlin, Verlag und Druck von B. G. Teubner.

- Crawford, M. H. (1974) *Roman Republican Coinage*, London, Cambridge University Press.
- Čače, S. (1979) 'Prilozi proučavanju političkog uređenja naroda sjeverozapadnog Ilirika', *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* 18 (8), 43–125.
- Čače, S. (1989) 'Pogranične zajednice i jugoistočna granica Liburnije u kasno predrimsko i rimsko doba', *Diadora* 11, 59–91.
- Dahlmann, H. M. (1935) s. v. 'Terentius Varro', u: *Pauly-Wissova-Kroll-Mittelhaus-Ziegler, Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft, Supplementband 6, Abretten bis Thunudromon*, (ed.) W. Kroll, Stuttgart, 1172–1277.
- Džino, D. (2010) *Illyricum in Roman politics 229 B.C. – A.D. 68.*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Gruen, E. S. (1968) *Roman Politics and the Criminal Courts, 149–78 B.C.*, Cambridge, Harvard University Press.
- Jakobi, R. (1996) *Die Kunst der Exegese im Terenzkommentar des Donat*, Berlin-New York.
- Keaveney, A. (2005) *Sulla. The Last Republican*, London-New York, Routledge.
- Last, H.; Gardner, R. (1932) 'The Breakdown of the Sullan System and the Rise of Pompey', u: *The Cambridge Ancient History*, Vol. IX., *The Roman Republic 133–44 B.C.*, (eds.) S. A. Cook, F. E. Adcock, M. P. Charlesworth, Cambridge, Cambridge University Press, 313–349.
- Levick, B. (1967) 'Acerbissima Lex Servilia', *The Classical Review* 17 (3), 256–258.
- Matijašić, R. (2009) *Povijest hrvatskih zemalja u antici do cara Dioklecijana*, Povijest hrvatskih zemalja u antici, sv. 1, Zagreb, Leykam international.
- Mattingly, H. (1975) 'The Extortion Law of Servilius Glaucia', *The Classical Quarterly* 25 (2), 255–263.
- McGushin, P. (1992) *Sallust, The Histories*, Translated with Introduction and Commentary by Patrick McGushin, Oxford.
- Milivojević, F. (2021) *Cezarov Ilirik*, Biblioteka Hrvatska povjesnica, Monografije i studije III/93, Hrvatski institut za povijest & Filozofski fakultet u Rijeci.
- Münzer, F. (1901) s. v. 'Terentius Varro', u: *Pauly-Wissova-Kroll-Mittelhaus-Ziegler, Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, Bd. IV, Hb. 2, *Corniscae bis Demodoros*, (ed.) G. Wissowa, Stuttgart, Alfred Druckenmüller Verlag.
- Olujić, B. (2007) *Povijest Japoda. Pristup*, Zagreb, Srednja Europa.
- Pina Polo, F. (2011) *The Consul at Rome, The Civil Functions of the Consuls in the Roman Republic*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Syme, R. (2002) *Sallust*, Berkeley and Los Angeles, University of California Press.
- Šašel Kos, M. (2005) *Appian and Illyricum*, Situla: razprave Narodnega muzeja Slovenije = Dissertationes Musei nationalis Sloveniae 43, Ljubljana, Narodni muzej Slovenije.
- Seager, R. (1992) 'Sulla', u: *The Cambridge Ancient History*, Vol. IX., *The Last Age of the Roman Republic, 146–43. B.C.*, eds. J. A. Crook, A. Lintott, E. Rawson, Cambridge, Cambridge University Press, 165–207.
- Sherk, R. K. (1969) *Roman Documents from the Greek East, Senatus consulta and epistulae to the Age of Augustus*, Baltimore, The Johns Hopkins Press.
- Taraskin, P. (2013) *Reading Horace's lyric: a tenth-century annotated manuscript in the British Library (Harley 2724)*, doktorski rad, London, King's College London.
- Wilkes, J. J. (1969) *Dalmatia, History of the Provinces of Roman Empire*, London, Routledge & Kegan Paul.
- Zippel, G. (1877) *Die Römische Herrschaft in Illyrien bis auf Augustus*, Leipzig, D. G. Teubner, Scientia Verlag.

SINIŠA BILIĆ-DUJMUŠIĆ

Croatian Catholic University

sinisa.bilic-dujmusic@unicath.hr

FEDA MILIVOJEVIĆ

University of Rijeka, Faculty of Philosophy

feda.milivojevic@uniri.hr

THE CAMPAIGN OF GAIUS COSCONIUS IN DALMATIA

(SUMMARY)

The article focuses on the campaign of Gaius Cosconius in Dalmatia from 78 to 76 BC, a lesser known but significant episode in the history of Roman military interventions in the eastern Adriatic. The campaign took place at a turbulent time in Roman history, shortly after the civil war between Sulla and Marius and the abdication of Sulla as dictator. These events led to instability in Roman politics and a fragile “constitution”, exacerbated by problems throughout the Mediterranean. In Illyricum, the Delmatae and other regional actors threatened the Roman sphere of influence and Cosconius, invested with proconsular powers, was dispatched to restore order and regain Roman control.

The authors note that there are few primary sources about Cosconius’ campaign. Most of the information coming from late antique historians such as Orosius and Eutropius. These sources provide few details, with their accounts probably coming from earlier, now lost works, possibly by Livy. What can be pieced together from these fragments is that the campaign lasted two years, during which Cosconius captured Salona, a prominent centre, and “subdued much of Dalmatia”. However, these achievements are only described in broad strokes, leaving the specific events and strategies of the campaign open to interpretation.

Cosconius’ task was obviously not only to defeat the Delmatae, but also to restore Roman authority in the wider area. The campaign appears to have involved both direct military confrontations and wider efforts to secure strategic points to prevent future unrest. The capture of Salona is emphasised as the high point of the campaign, but the exact timing of this in the sequence of operations – whether at the beginning or the end – is disputed. Furthermore, the conclusion of the campaign was an internal challenge in the form of a mutiny led by Marcus Atilius Bulbus, Cosconius’ subordinate officer. This incident, to which Cicero refers, shows that Cosconius had considerable difficulty maintaining discipline among his troops. The mutiny appears to be linked to the general unrest in the Roman Republic at the time (Lepidus’ revolt), which may have been influenced by political factions in Rome. Despite these challenges, Cosconius managed to maintain control of his troops and achieve his goals.

An interesting element explored in the article is whether Cosconius’ campaign extended beyond Dalmatia and included operations against the Iapodes, a community further north. A fragment by the historian Sallust, which refers to an entry into Iapodia (*primam modo Iapydiam ingressus*), raises the possibility that Cosconius’ campaign was more extensive than traditionally assumed. If true, this would indicate a more comprehensive strategy to

secure the northern territories of Illyricum and reflect Rome's growing concern for stability throughout the Adriatic region.

Given the information available, the authors present three possible routes for Cosconius' campaign, each reflecting a particular strategic focus. The first route involves an immediate landing near Salona and a direct confrontation with the Delmatae in order to recapture the city and subdue the surrounding territories. In this interpretation, Salona was at the centre of Roman operations from the outset. An alternative of the first route envisages a landing near Narona, with Cosconius advancing through Delmataean territory in a calculated flanking manoeuvre and finally capturing Salona from the rear. The second scenario envisages a more ambitious plan, starting with an advance north from Aquileia into Iapodia, aiming to neutralise the threats in the region's hinterland before advancing south into Liburnia and finally Salona. A third possibility is that Cosconius began his campaign by disembarking in Liburnia, an area allied with the Romans to the north of Dalmatia. This alternative route would have allowed Cosconius to gain a safe foothold in a friendly region before advancing southwards. From Liburnia, his troops could have headed for strategically important points to neutralise threats in the hinterland and possibly combat unrest among the Iapodes in the north. This approach could have been aimed at securing Rome's wider interests in the north of the Adriatic before focussing on the Delmatae. By crossing Promona and securing control of this important stronghold, Cosconius would have gained a significant logistical advantage for launching further operations. This route underlines the possibility that the campaign was not limited to a direct confrontation with the Delmatae, but involved a broader strategy to stabilise a larger part of Illyricum under Roman control. All in all, these proposed routes illustrate the logistical and tactical difficulties Cosconius was likely to have faced in overcoming both geographical and political challenges during the campaign.

The long-term consequences of Cosconius' campaign were considerable. By subduing the Delmatae and capturing Salona, Cosconius secured a period of relative peace in the region that lasted for more than two decades. This stability allowed Rome to focus on other challenges, such as the Sertorian War in Spain and the threat of pirates in the Mediterranean. The campaign also strengthened Roman dominance over local communities by forcing the Delmatae to pay tribute and adhere to Roman-imposed borders. These measures probably also included territorial adjustments and the strengthening of Rome's local allies, such as the Liburni, who benefited from the redistribution of strategic positions such as Promona.

Despite his achievements, Cosconius did not receive the honour of a triumph, a prestigious recognition often bestowed on successful generals. The authors argue that this omission reflects the rigid social hierarchies and political prejudices of the Roman elite. As Cosconius came from a plebeian family, he lacked the aristocratic pedigree that often influenced such decisions. His case emphasises how Roman politics could overshadow military merit, even in the face of significant achievements.

The article briefly discusses the possibility that Cosconius was on trial under the *lex Servilia*, a law against corruption among Roman magistrates. Valerius Maximus reports that Cosconius was accused of misbehaviour but escaped conviction by publicly discrediting his accuser. The authors speculate whether these accusations could be linked to his time in Illyricum. They hypothesise that the complexities of the campaign, including tensions with local communities and issues of troop discipline, may have led to such alle-

gations. However, due to the limited evidence available, the exact nature and timing of the allegations remain uncertain, leaving this aspect of Cosconius' career open to interpretation.

The article concludes that Cosconius' campaign, although not well documented, represents a pivotal moment for the consolidation of Roman power in the eastern Adriatic. It set a precedent for later Roman interventions in the region, including those under Julius Caesar and Augustus. The authors emphasise the importance of reassessing this campaign in the context of Roman military and administrative practises, and highlight the need to piece together the fragmentary historical record in order to better understand Rome's strategies in its peripheral territories. Although many details remain unclear, the impact of the campaign on local communities and its role in wider Roman expansion make it a remarkable episode in the history of the late Republic.